

УДК: 342.9; 341.1/.8;

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.06.104>

АНАЛІЗ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ АСПЕКТІВ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОТИМІННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Поринос Є.О.,

*начальник науково-дослідного відділу
підготовки експериментально-бойових підрозділів
навчально-наукового випробувального полігону
високотехнологічного озброєння та військової техніки
ORCID: 0009-0001-7843-498X
e-mail: porinos0212@gmail.com*

Дмитрієнко О.А.,

*старший науковий співробітник
науково-дослідного відділу
підготовки експериментально-бойових підрозділів
навчально-наукового випробувального полігону
високотехнологічного озброєння та військової техніки
ORCID: 0009-0005-3997-670X
e-mail: Alabor73@gmail.com*

Богдан С.І.,

*науковий співробітник
науково-дослідного відділу
підготовки експериментально-бойових підрозділів
навчально-наукового випробувального полігону
високотехнологічного озброєння та військової техніки
ORCID: 0009-0004-5164-6466
e-mail: serbogdan74@gmail.com*

Поринос Є.О., Дмитрієнко О.А., Богдан С.І. Аналіз організаційно-правових аспектів регулювання протимінної діяльності в Україні.

Під час відбиття збройної агресії, перед Україною гостро повстало питання розмінування забруднених вибухонебезпечними предметами територій. У відповідності до міжнародних стандартів, розмінування територій включає в себе такі складові, як: вивчення ризиків, пов'язаних із вибухонебезпечними предметами; знищення вибухових боєприпасів і речовин; заходи пропаганди по забороні застосування протипіхотних мін; розмінування й знешкодження вибухонебезпечних предметів; допомога особам, які постраждали внаслідок дії вибухових засобів.

Проведеним дослідженням вивчено сучасне вітчизняне законодавство, яке регулює протимінну діяльність, проаналізовано зарубіжне та міжнародне право, а також порядок сертифікації та випробування технічних засобів розмінування в Україні.

Визначено проблемні питання в практичному застосуванні нормативних актів щодо регламентації розмінування в Україні.

Під час дослідження даної тематики автори дійшли висновку, що проблематика розмінування носить глобальний характер. Україна посідає перше місце за площею мінного забруднення територій. Слід врахувати, що значна частина територій не може бути розчищена, зважаючи на активні бойові дії. За думкою експертів, знадобиться декілька десятиліть для максимально гарантованого розмінування. Прикладом довготривалого розмінування можуть бути вибухонебезпечні предмети, які не розірвались під час Другої світової війни і знаходяться в значних кількостях в землях України й дотепер.

Зважаючи на те, що діяльність з очищення територій України від вибухонебезпечних речовин та предметів має потребу в значних зусиллях органів державної влади та місцевого самоврядування, громадських організацій, соціальних інститутів та міждержавних й міжнародних організацій. Від зарубіжних партнерів та міжнародних організацій Україна прагне отримати велику допомогу, складовими частинами якої є надання обладнання для розмінування, залучення зарубіжних фахівців, фінансування відповідного обладнання та заходів по медичній та соціальній реабілітації.

Для впровадження ефективного контролю держави за протимінною діяльністю в Україні, необхідно встановлення чітко визначених стандартів та регламентних норм, які забезпечують максимально ефективно управління в даній сфері.

Ключові слова: гуманітарне розмінування; протимінна діяльність; законодавче регулювання; міжнародне право; сертифікація техніки; випробування техніки; забруднена територія; мінне забруднення; стандартизація.

Porynos Ye.O., Dmytriienko O.A., Bogdan S.I. Analysis of organizational and legal aspects of mine action regulation in Ukraine.

During the repulse of armed aggression, the issue of demining territories contaminated with explosive objects arose acutely before Ukraine. In accordance with international standards, demining territories includes such components as: studying the risks associated with explosive objects; destruction of explosive ammunition and substances; propaganda measures to prohibit the use of anti-personnel mines; demining and disposal of explosive objects; assistance to persons injured as a result of explosive devices.

The conducted research studied modern domestic legislation that regulates mine action, analyzed foreign and international law, as well as the procedure for certification and testing of technical means of demining in Ukraine.

Problematic issues in the practical application of normative acts on the regulation of demining in Ukraine have been identified.

In the course of researching this topic, the authors came to the conclusion that the problem of demining is of a global nature. Ukraine ranks first in the area of mine-contaminated territories. It should be taken into account that a large part of the territories cannot be cleared, given the active hostilities. According to experts, it will take several decades for maximum guaranteed demining. An example of long-term demining can be explosive objects that did not explode during the Second World War and are still in significant quantities in the lands of Ukraine.

Taking into account the fact that the activity of cleaning the territories of Ukraine from explosive substances and objects requires significant efforts of state and local self-government bodies, public organizations, social institutes and interstate and international organizations. From foreign partners and international organizations, Ukraine strives to receive a lot of help, the components of which are the provision of demining equipment, the involvement of foreign specialists, the financing of appropriate equipment and measures for medical and social rehabilitation.

In order to implement effective state control over mine action in Ukraine, it is necessary to establish clearly defined standards and regulations that ensure the most effective management in this area.

Key words: humanitarian demining; anti-mine activity; legislative regulation; international law; equipment certification; testing of equipment; contaminated territory; mine pollution; standardization.

Збройна агресія проти України, яку розпочато в 2014 році, переросла в масштабну війну і має помітні тенденції до подальшого розгортання. В ході проведення військових дій агресор застосовує усі сучасні види озброєння, що спричиняє не лише людські жертви та руйнування, а й становить високу небезпеку для подальшого використання територій. Максимально ефективне розв'язання проблемних питань, пов'язаних з розмінуванням та очищенням забруднених вибухонебезпечними предметами територій, потребує залучення комплексу організаційних, технічних, правових та економічних заходів. Законодавець усвідомлює, що питання протимінної діяльності має носити високоорганізований характер та чітко визначене унормування координації залучених державних органів та органів місцевого самоврядування. Автори розглянули деякі аспекти зарубіжного організаційно-правового досвіду, проаналізували міжнародно-правові норми та здійснили аналіз ряду нормативних актів, які регулюють протимінну діяльність в Україні та гуманітарне розмінування.

Автори також дослідили правові засади здійснення науково-виробничої діяльності, яка пов'язана із розробкою, випробуванням, сертифікацією та виробництвом озброєння, військової і спеціальної техніки для розмінування.

Постановка проблеми. Останніми роками міжнародне співтовариство все глибше усвідомлює масштаби і гостроту проблем, породжуваних наземними мінами та вибухонебезпечними залишками війни, зокрема боєприпасами, що не вибухнули, поступово погоджуючись з тим, що йдеться про глобальну проблему, яка потребує узгоджених заходів у відповідь на міжнародному рівні. До того ж, ООН покликана зіграти ключову роль у формулюванні цих глобальних заходів у відповідь, а також у забезпеченні необхідної міжнародної підтримки і створенні відповідних координаційних механізмів [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проведеним аналізом науково-фахової літератури щодо здійснення протимінної діяльності в Україні, показує, що, не зважаючи на актуальність проблеми в умовах воєнного сьогодення, дана тематика не носить системний та акцентований характер. Поодинокі наукові досліджен-

ня не забезпечують комплексного усвідомлення проблемних питань у сфері гуманітарного розмінування.

Метою статті є аналіз сучасного стану нормативно-правового регулювання протимінної діяльності та перспективи імплементації міжнародно-правового та організаційно-правового досвіду, в першу чергу держав-членів НАТО, з метою напрацювання нормотворчих пропозицій.

В ході роботи застосовано спеціальні та загальнонаукові методи наукового дослідження, а також методи синтезу, системного аналізу, методи накопичування фактів, порівняльно-правовий метод, емпіричний та інші.

Виклад основного матеріалу. Резолюція № 60/97 від 8 грудня 2005 року, ухвалена Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй, офіційно проголосила щороку відзначати 4 квітня Міжнародним днем просвіти з питань мінної небезпеки та допомоги у діяльності, яка пов'язана із розмінуванням. Резолюція закликає держави-учасниці, за підтримки ООН та відповідні міжнародні організації, здійснювати сприяння створенню і розвитку національного потенціалу, з метою виконання діяльності, яка пов'язана із розмінуванням в країнах, де міни та вибухонебезпечні рештки війни створюють надзвичайну загрозу здоров'ю, життю та безпеці цивільного населення, а також створюють перешкоджання соціально-економічному розвитку на місцевих та загальнодержавному рівнях [2].

Завершуючи третій рік війни, Україна стала країною із найбільшою кількістю замінованих та забруднених територій у світі, випередивши Сирію та Афганістан. Близько 25 000 квадратних кілометрів земель сільськогосподарського призначення мають високий ступінь ймовірності наявності мін та інших вибухонебезпечних залишків війни.

Бойові дії в Україні призвели до того, що значну площу територій забруднено мінами та боеприпасами, які є вибухонебезпечними, і це має суттєвий вплив на продуктивність сільськогосподарства і створює тенденції до продовольчої небезпеки, як в Україні, так і в інших країнах, що мають продуктову залежність від України. Враховуючи це, Програма розвитку ООН здійснює підтримку українському Уряду в усіх сферах гуманітарної протимінної діяльності, координує гуманітарні заходи та міжнародну гуманітарну й економічну підтримку протимінної діяльності [3].

Програма ПРООН із підвищення стійкості та відновлення здійснює консультування з питань підготовки й впровадження національних стратегій та стандартів, забезпечує сприяння безпечному поверненню, відновленню та відбудові шляхом надання технічної підтримки, експертної інформації та спеціалізованого тех-

нічного обладнання. Агенція застосовує інноваційні технології, серед яких: дистанційне зондування, супутникові фотоматеріали, можливості штучного інтелекту та машинне навчання для забезпечення швидкого та повного вивільнення земель, що призводить до зменшення кількості небезпечних територій та відновлення земель сільськогосподарського призначення [4].

Протягом останніх 30-ти років ПРООН, спільно з її партнерами здійснювали діяльність у більш як 50-ти країнах світу, допомагаючи з вирішенням проблем, пов'язаних з вибухонебезпечними предметами та наземними мінами. На прохання держав, які постраждали від мін, ПРООН сприяє розвитку національного потенціалу з метою повернення сільськогосподарських земель у безпечне та продуктивне використання. Крім того, ПРООН здійснює заходи щодо покращення невідкладної медичної допомоги, реабілітації, психічного здоров'я та психосоціальної підтримки, надаючи можливості для постраждалих від наземних мін на отримання соціальної та економічної підтримки [5].

Максимально ефективна реалізація завдань з комплексного вирішення проблемних питань в сфері очищення забруднених земель, можлива лише із застосуванням всеохоплюючого гуманітарного розмінування на базі міжнародного досвіду, що є вагомим складовою Національної стратегії протимінної діяльності на період до 2033 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024–2026 роках [6].

Враховуючи важливість питання, яке досліджується, держава приділяє посилену увагу унормуванню розмінування забруднених земель в Україні. На сьогодні основним діючим нормативним актом у даній сфері є Закон України "Про протимінну діяльність в Україні" (далі – Закон) [7]. У відповідності до якого: "в Україні діють нормативні документи у сфері протимінної діяльності (національні стандарти), що розробляються з урахуванням положень міжнародних стандартів протимінної діяльності та чинного законодавства і є обов'язковими в ході виконання заходів з протимінної діяльності" [7; 8].

Закон визначає наступні поняття:

– "розмінування (гуманітарне розмінування) – комплекс заходів, які проводяться операторами протимінної діяльності з метою ліквідації небезпек, пов'язаних із вибухонебезпечними предметами, включаючи нетехнічне та технічне обстеження територій, складення карт, виявлення, знешкодження та (або) знищення вибухонебезпечних предметів, маркування, підготовку документації після розмінування, надання громадам інформації щодо протимінної діяльності та передачу очищеної території";

– "протимінна діяльність – заходи, що проводяться з метою забезпечення національної без-

пеки та спрямовані на зменшення соціального, економічного та екологічного впливу вибухонебезпечних предметів на життя та діяльність населення” [7].

У ст. 5 Закону визначено наступні складові протимінної діяльності.

1. Забезпечення належного та своєчасного інформування про небезпеку від вибухонебезпечних предметів та проходження навчання із попередження ризиків, що пов’язаним з ними;

2. Розмінування та гуманітарне розмінування (ці поняття не є тотожними, оскільки розмінування передбачає забезпечення безпеки військових операцій, а гуманітарне розмінування має на меті розмінування забруднених вибухонебезпечними речовинами та мінами територій);

3. Організацію та забезпечення надання допомоги особам, що постраждали внаслідок детонації вибухових речовин та предметів, а також здійснення заходів по їх фізичній, психологічній та соціальній реабілітації;

4. Організаційно-правові заходи щодо знищення боєприпасів, що непридатні для використання і зберігання, надлишок боєприпасів і боєприпасів, що підлягають знищенню відповідно до міжнародних зобов’язань;

5. Проведення агітаційно-просвітницької роботи щодо неприпустимості незастосування протипіхотних мін [7].

Технічним комітетом стандартизації «Стандартизація продукції оборонного призначення» розроблено Національний стандарт ДСТУ 8820:2023 “Протимінна діяльність. Процеси управління. Основні положення” [8].

Зазначений стандарт регламентує питання, які пов’язані з випробуванням та оцінюванням відповідності техніки для розмінування. Ним також встановлено регламенти підготовки фахового персоналу, впроваджено систему управління персоналом, здійснення процесу оцінки ризиків і обстеження, проведення розмінування і очищення визначених районів, де проводяться бойові дії [9]. До того ж, стандартом визначено систему ефективного управління інформацією щодо протимінної діяльності, а також для побудови дієвої системи оцінки відповідності у сфері протимінної діяльності визначає наступне:

1. Орган, що здійснює сертифікацію продукції, процесів та послуг протимінної діяльності у відповідності до норм ДСТУ ENISO/IEC 17065:2019. Оцінка відповідності. Вимоги до органів з сертифікації продукції, процесів та послуг [10];

2. Випробувальні лабораторії, які здійснюють оцінку відповідності технічного обладнання для розмінування, а також засобів індивідуального захисту фахівців з розмінування, іншого обладнання для застосування у протимінній діяльності згідно до норм ДСТУ ENISO/IEC 17025:2019 [10].

Розглядаючи питання щодо випробування та сертифікації техніки та обладнання не можна оминати правовідносини, які врегульовано Законом України “Про стандартизацію” [11], який визначає поняття національного стандарту та міждержавного регіонального стандарту.

Отже, згідно зазначеного Закону, національний стандарт – це стандарт, який прийнято національним органом стандартизації і він є доступним для широкого кола користувачів (п. 13 ч. 1 ст. 1). Що ж стосується міждержавного стандарту, то це регіональний стандарт, який передбачено Угодою про проведення узгодженої політики в сфері стандартизації, метрології і сертифікації, яку прийнято Міждержавною радою із стандартизації, метрології і сертифікації 13.03.1992 та ” (п. 7 ч. 1 ст. 1) [11].

Дане наукове дослідження – лише початок наукового пошуку щодо системного підходу в розумінні політики держави в сфері розмінування та гуманітарного розмінування. Як свідчить практика правозастосування цих норм, правова система України гостро потребує впровадження комплексного організаційно-правового підґрунтя протимінної діяльності, що має передбачати імплементацію міжнародних стандартів та нормативних актів. Організаційно-правова система має бути зорієнтована на систему стандартів в сфері протимінної діяльності, держав, які мають позитивний досвід даного виду діяльності.

Висновки. Проведеним аналізом автори дійшли висновку про те, що проблема розмінування воєнного характеру та забруднених територій має глобальний характер. Україна – не перша країна, що зіткнулась з даною проблематикою. Проте, тривалість військових дій на території нашої вітчизни, інтенсивність та комплексне застосування важкого озброєння країною агресором, виводить Україну на перше місце за масштабністю мінного забруднення територій.

Звичайно, що подальша робота по знешкодженню вибухонебезпечних предметів та речовин потребує значних зусиль з боку державних та соціальних інститутів.

З метою забезпечення безпеки фахівців, які здійснюють розмінування, потрібно здійснювати належне постачання відповідних технічних засобів, робототехніки та іншого обладнання, що сприятиме здійсненню дистанційного розмінування. Окрім безпеки фахівців, протимінна діяльність потребує відповідної техніки, що гарантуватиме стовідсоткове очищення територій.

Для ефективного контролю з боку держави необхідно встановлення чітких стандартів та регламентів, які дозволять максимально управляти таким складовими протимінної діяльності: виявлення вибухонебезпечних предметів та ре-

човин, дистанційне знешкодження, придбання та виробництво обладнання та техніки для розмінування, сертифікація та випробування техніки, облік замінованих та розмінованих територій, реабілітація жертв.

Подальші наукові дослідження в сфері правової регламентації протимінної діяльності в Україні, автори мають намір здійснювати в напрямку розробки пропозицій розвитку нормативно-правової бази та вдосконаленню технічних вимог до засобів розмінування та випробувальних лабораторій. Планується розглянути питання ефективності оцінки відповідності засобів протимінної діяльності до вимог органів сертифікації технічних засобів розмінування. Це дасть можливість забезпечення ефективності управління процесом протимінної діяльності, як в ході воєнних дій, так і післявоєнний період тривалого відновлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Guidance on the application of the International Mine Action Standards (IMAS). URL: https://www.mineactionstandards.org/fileadmin/user_upload/translations/IMAS_01.10_Guide_for_the_application_of_IMAS_Ed.2_Amendment_8_RU.pdf.
2. International Day for Mine Awareness and Assistance in Mine Action 4 April. URL: <https://www.un.org/en/observances/mine-awareness-day> (дата звернення: 10.11.2024).
3. Війна в Україні: як через два роки проект з розмінування дарує надію фермерам. URL: <https://ukraine.un.org/uk/265078> (дата звернення: 08.11.2024).
4. Україна презентує у Швейцарії арт-проект про вплив розмінування на життя українців та глобальну продовольчу безпеку URL: <https://ukraine.un.org/uk/281477> (дата звернення: 06.11.2024).
5. Як ПРООН підтримує протимінну діяльність. URL: <https://www.soulofsoil.com.ua/uk> (дата звернення: 10.11.2024).
6. Розпорядження Кабінету міністрів України від 28 червня 2024 р. № 616-р. Київ. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-natsionalnoi-stratehii-protyminnoi-diialnosti-na-period-do-2033-roku-ta-zatverdzhennia-t280624> (дата звернення: 12.11.2024).
7. Про протимінну діяльність в Україні: Закон України від 06.05.2023. № 2642-VIII. URL: <https://surl.li/ckdhu> (дата звернення: 12.11.2023).
8. ДСТУ 8820:2023. Протимінна діяльність. Процеси управління. Основні положення від 01.04.2023. Київ: ДП "УкрНДНЦ".
9. Плинокос Д.Д., Давиденко Л.М., Шабанов Д.М., Кукурян О.І. Правове регулювання протимінної діяльності: міжнародний досвід. *Збірник наукових праць Державного науково-дослідного інституту випробувань і сертифікації озброєння та військової техніки*. 2023. Черкаси. Випуск 4(18). С. 89–96. DOI: 10.37701/dndivsovt.18.2023.13.
10. ДСТУ ENISO/IEC 17025:2019. Загальні вимоги до компетентності випробувальних та калібрувальних лабораторій (EN ISO/IEC 17025:2017, IDT; ISO/IEC 17025:2017, IDT). Від 01.01.2021. Київ: ДП "УкрНДНЦ", 2023. 30 с.
11. Про стандартизацію. Закон України від 09.09.2022. № 2254-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18#Text> (дата звернення: 12.11.2024).
12. Про вихід з Угоди про проведення узгодженої політики в галузі стандартизації, метрології і сертифікації. Постанова Кабінету Міністрів України від 11.05.2022. № 526-2022-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.11.2024).